

NARODNE MANJŠINE KOT ELEMENT DEMOGRAFSKE IN PROSTORSKE STVARNOSTI V ALPSKO–JADRANSKO–PANONSKEM PROSTORU

Vladimir Klemenčič*

ABSTRACT

NATIONAL MINORITIES AS AN ELEMENT OF THE DEMOGRAPHIC AND SPATIAL STRUCTURE OF THE ALPINE–ADRIATIC–PANNONIAN REGION

The paper discusses minorities and problems along borders of post-WW II Europe in relation to nation states formed in the early 1990'. One focuses on the socio-geographic conditions of the territory settled by minorities. These territories are most often peripheral, less developed areas of the state and are, because of the constant ignorance of the local culture and language, conflict regions, where interests of the minority and majority population of the state, as well as of the neighboring countries clash. Finally, an attempt of a cross-cultural comparison is undertaken to distinguish among major elements of the minority (protection) arrangements of the Alpen–Adria region and of the areas along the long-time closed borders of Central Europe.

1. Uvod

V zadnjem stoletju, še zlasti pa v obdobju po drugi svetovni vojni, je v vsej Evropi prihajalo do sprememb v nacionalni strukturi prebivalstva. Najintenzivnejše so bile v Srednji Evropi, še zlasti pa v njenem alpsko–jadransko–panonskem prostoru. Spremembe v nacionalni strukturi prebivalstva se na eni strani odražajo v spreminjanju številčnega razmerja med večinskimi narodi in narodnimi manjšinami po posameznih državah ali njihovih upravnih enotah, na drugi strani pa v skoraj popolni spremembi nacionalne strukture prebivalstva na bolj ali manj obmejnih območjih.

Ko so se po prvi svetovni vojni na ozemlju nekdanje Avstro-Ogrske izoblikovale države posameznih narodov, se meje med njimi, zaradi prepletenosti večjih ali manjših narodnostno mešanih ozemelj z območji homogene poselitve posameznih narodov (Slovencev, Hrvatov, Čehov, Avstrijcev, Madžarov, Italijanov), niso mogle

* Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva cesta 2, 61 000 Ljubljana, Slovenija

oblikovati po etničnem oziroma nacionalnostrukturnem principu. Zato so se skozi vse tri faze oblikovanja nacionalnih držav (po prvi svetovni vojni, po drugi svetovni vojni in ob koncu devetdesetih let) oblikovale tako, da so potekale ali pa večinoma potekajo še danes skozi narodnostno mešana ozemlja, v nekaterih primerih pa so ostala obsežna, tudi sklenjeno poseljena območja enega naroda izven svoje nacionalne države, tako da živi prebivalstvo na teh območjih kot narodna manjšina.

Ta proces spreminjanja meja, v katerem so večji narodi težili k pridobitvi čim obsežnejšega ozemlja in v zvezi s tem tudi po čim večjem obsegu poselitvenega prostora narodne manjšine, je privedel do številnih konfliktov, do katerih je na eni strani prihajalo med manjšinami in večinskimi narodi, na drugi strani pa med matično državo manjšine ter državo poselitve manjšinskega naroda. Večinski narodi so neprestano težili po asimilaciji manjšine in v povezavi s tem po krčenju njihovega poselitvenega prostora. Pri tem so uporabljali različne metode njihovega zapostavljanja, predvsem na področju kulture, izobraževanja in uporabe njihovega jezika v vseh oblikah javnega življenja, hkrati pa so zapostavljali tudi regionalno-prostorski razvoj njihovih območij poselitve, to je obmejnih območij. Zaradi gospodarskega zaostajanja obmejnih območij so se bili pripadniki manjšin primorani neprestano izseljevati. V glavnem so se selili v centralne kraje države večinskega naroda ali centralne kraje matične države, mnogi pa so se vključevali tudi v mednarodne migracijske tokove in to tako tiste znotraj Evrope, kakor tudi tiste na druge kontinente.

Ob težnjah po evropski integraciji se je izkazalo, da so klasične politične meje med posameznimi državami postale ovira tem procesom, zato večina srednje- in zahodnoevropskih držav teži po čim večji propustnosti do danes bolj ali manj zaprtih meja. Vse to pa je v ozki soodvisnosti z gospodarsko razvitostjo obmejnih območij in z oblikovanjem take prostorske strukture prebivalstva teh območij, da bo le-ta s svojo kvalificiranostjo na tehnološkem, socialnem, gospodarskem in kulturno-političnem področju ter zaradi obvladovanja jezika in kulture dveh sosednjih narodov, usposobljeno opravljati funkcij, ki bodo vzpodbujale prekomejne tokove blaga, ljudi, informacij in kapitala.

Ker je večina obmejnih območij poseljenih z manjšinami, ki zaradi njihove bolj ali manj še vedno neurejene zaščite v okviru manjšinske zakonodaje, marsikje tudi še danes predstavljajo oviro v procesih evropske integracije, se v okviru mednarodnih evropskih organizacij (zlasti v Svetu Evrope in Evropski gospodarski skupnosti) zavzemajo za celovito rešitev njihovega življenja. Tako naj bi postale manjšine skupaj z večinskimi narodi enakopraven dejavnik v procesu regionalne preobrazbe obmejnih območij in s tem v zvezi tudi nosilec evropske integracije.

Medtem, ko smo v socialni geografiji ob spreminjanju starih in oblikovanju novih prostorskih struktur prebivalstva tolmačili regionalno preobrazbo in preobrazbo agrarne v industrijsko, oziroma urbano družbo le s prostorsko ter socialno mobilnostjo prebivalstva, pa smo vlogo, pomen in funkcijo spreminjanja in nenehnega

preoblikovanja nacionalne strukture prebivalstva v teh procesih dolgo časa skoraj popolnoma prezirali. Vzrokov in posledic sprememb demografskih struktur in s tem v zvezi celotnih kompleksov regionalnih procesov torej ne moremo iskati le v ekonomsko-geografskih procesih, temveč tudi v takozvanih politično-geografskih procesih, ki so posledica medsebojne prepletenosti cele vrste dejavnikov, kot so na primer:

- proces oblikovanja nacionalnih držav v XX. stoletju in v zvezi s tem tudi proces oblikovanja obmejnih območij ter tam živečih narodnih manjšin,
- odnos večinskih narodov do narodnih manjšin,
- mednacionalni odnosi v večnacionalnih državah (na primer v bivši Jugoslaviji, Češkoslovaški ali Sovjetski Zvezi) in podobno.

Ker problem manjšin in nacionalne strukture prebivalstva nismo obravnavali kot elementa razvoja in oblikovalca celotne prostorske strukture, smo tudi prezrli, da vsak narod ali etnična skupina prispeva na svojstven način na vseh stopnjah družbeno-ekonomskega razvoja specifičnim potezam v kulturni pokrajini. Oviranje tega razvoja in uveljavljanje funkcije posameznega naroda ali manjšine v celotnem kompleksu regionalne preobrazbe pa nujno vodi do konfliktov, zato lahko območja z neustrezno rešenimi mednacionalnimi problemi znotraj družbenega procesa označujemo v geografskem smislu kot konfliktna območja. Ker se pretok blagovnega ter osebnega prometa in informacij ter kapitala vrši preko političnih meja ter skozi obmejna, narodnostno mešana območja, ti mednacionalni konflikti ne pomenijo zavore le v razvoju obmejnih, narodnostno mešanih območij, temveč predstavljajo tudi oviro procesom evropske integracije, ki ob pogojih ustrezne medsebojne funkcionalne povezanosti evropskih regij in narodov, nujna zaradi oblikovanja enotnega evropskega gospodarskega prostora.

2. Dejavniki procesov preoblikovanja in oblikovanja nacionalne (ali etnične) strukture prebivalstva

Spreminjanje nacionalne strukture prebivalstva, ki se po posameznih prostorskih enotah kaže v upadanju števila ene ali več nacionalnih skupin na račun drugega naroda ali nacionalne skupine, oziroma v popolni spremembi strukture prebivalstva nekaterih območij, je lahko posledica razlik v demografski rasti posameznih narodov, razlik v intenzivnosti migracijskih gibanj ali pa odraz asimilacijskih pritiskov. Tudi v alpsko-jadransko-panonskem prostoru se srečujemo z vsemi dejavniki spreminjanja nacionalne strukture prebivalstva in to tako s tistimi, ki pogojujejo počasno nazadovanje števila pripadnikov manjšin, kakor tistimi, kjer gre v sorazmerno kratkem časovnem razdobju za bolj ali manj popolno razselitev ene nacionalne skupine ali manjšine na račun doselitve pripadnikov drugega naroda. Tem tendencam ter procesom lahko sledimo v zadnjem stoletju na majhnih razdaljah v vseh mikro- in

makroprostorskih enotah alpsko-jadransko-panonskega prostora. Velike razlike se javljajo v dinamiki sprememb nacionalne strukture tega prostora. Do teh je prihajalo iz različnih vzrokov:

- dejavnikov in učinkov družbeno-političnega sistema,
- gospodarske usmerjenosti in
- obdobjno diferenciranega vključevanja posameznih držav, njihovih posameznih delov ali obmejnih območij v procese evropske integracije, kjer igrata še posebej pomembno vlogo čas in intenzivnost odpiranja državnih meja.

Med dejavnike, ki so se različno uveljavili pa tudi različno vplivali na spremembe nacionalne strukture sodijo:

- vojne v težnji po spreminjanju državnih meja z vsemi posledicami po njihovem koncu,
- spremembe državnih meja s puščanjem določenega dela nacionalne skupnosti izven države matičnega naroda,
- razlike v družbeno-političnih sistemih dveh sosednjih držav in z manjšinami poseljenih obmejnih območij,
- v državne meje zaprte nacionalne ekonomije, kar le stopnjuje perifernost narodnostno mešanih območij,
- velike razlike v gospodarski razvitosti obmejnih območij dveh sosednjih držav, odnosno med centralnimi kraji in obmejnimi območji,
- časovno razdobje vključevanja posameznih obmejnih območij v procese evropske integracije in
- koncept varovanja identitete narodnih manjšin in mednacionalni odnosi nasploh med večinskimi narodi in manjšinami.

Vsi ti dejavniki, ki so se uveljavljali vseskozi, se s svojimi učinki na spreminjanje nacionalne strukture niso uveljavljali povsod enakomerno in istočasno. Za celoten alpsko-jadransko-panonski prostor je nasploh značilno, da ima velika večina narodov svoje manjšine poseljene kot avtohtono prebivalstvo na obmejnih območjih sosednjih držav. Zato moramo pri vseh narodih ločiti avtohtono prebivalstvo, katero poseljuje svoj državni teritorij v svoji državi in avtohtono prebivalstvo, katero kot manjšina poseljuje obmejna območja onstran meja svoje matične države. Ker je pri vseh narodih alpsko-jadransko-panonskega prostora rast števila delovnih mest vse do konca sedemdesetih let zaostajala za prirastkom odraslega prebivalstva, so se bili pripadniki teh narodov primorani izseljevati in se kot izseljenci naseliti v drugih delih Evrope ter tudi po drugih kontinentih. Zaradi istega vzroka se je do konca osemdesetih let del prebivalstva posameznih narodov naselil po nekaterih evropskih državah kot delavci na začasnem delu v tujini.

Tako lahko glede na različnost okolja bivanja ločimo pri vseh narodih štiri kategorije prebivalstva:

- avtohtono prebivalstvo, ki stoletja poseljuje sedanji državni teritorij svojega naroda,
- avtohtono prebivalstvo, ki kot manjšina tradicionalno poseljuje prostor v drugi, sosednji državi,
- alohtono prebivalstvo, ki se kot del naroda odseli v druge države in tam za stalno živi in
- alohtono prebivalstvo, ki se kot del naroda izseli v druge države le začasno.

Rast in skupno število prebivalstva vseh štirih zgoraj naštetih skupin sta odvisna od že prej omenjenih dejavnikov, ki so odločilnega pomena za spreminjanje nacionalne strukture prebivalstva.

Kot že rečeno, je alpsko-jadransko-panonski prostor primer zelo dinamičnih sprememb nacionalne strukture prebivalstva, kjer ob že navedenih elementih igrajo pri teh spremembah pomembno vlogo še vzroki političnega nasilja ali pa vzroki družbeno-ekonomske narave, pogosto pa kar kombinacija obeh dejavnikov. Tem se pridružuje tudi spreminjanje pripadnosti dela posameznih narodov zaradi asimilacije, ne da bi se ob tem procesu prebivalstvo selilo iz svojega prostora poselitve. Vse to je rezultat različnih oblik ekonomskih, političnih in kulturnih pritiskov za spreminjanje etnične strukture, na kar lahko vplivajo tudi različni vzroki socialno-ekonomske narave.

Pri politično-geografskem proučevanju nacionalne strukture prebivalstva ne moremo tudi mimo dejstva, da so bili statistični podatki o nacionalni strukturi alpsko-jadransko-panonskega prostora, pridobljeni s popisi prebivalstva zelo nezanesljivi, še zlasti za opredeljevanje nacionalne strukture prebivalstva narodnostno mešanih območij, saj so se vse države zavedale, da je varovanje identitete narodnih manjšin povezano z velikimi materialnimi izdatki. Če hoče imeti manjšina v svojem prostoru poselitve enakopraven položaj z večino, mora večinska država poskrbeti za oblikovanje izobraževalnih ustanov od predšolske do srednješolske pa tudi visokošolske stopnje v njihovem jeziku. Obenem mora zagotoviti dvojezičnost tudi javno z vidnimi topografskimi napisi. Omogočiti mora razvoj kulturne ter politične svoboščine. Skratka, manjšini mora država zagotoviti možnost enakopravne uporabe njihovega jezika v primerjavi z večinskim narodom v vseh oblikah družbenega življenja in v celotnem kompleksu razvoja ter oblikovanja prostorskih struktur. To je povezano tudi z nemoteno prekomejno komunikacijo manjšine z matičnim narodom ter s tem tudi z usklajenostjo skrbi za razvoj manjšine tako s strani matične države kot s strani države večinskega naroda. Prav to pa pomeni izhodišče za oblikovanje take funkcije manjšine, da se bo ta lahko vključevala v prekomejno sodelovanje in povezovanje kot nosilec akcij med državo poselitve in matično državo. Če sta pa manjšina in njen prostor poselitve transnacionalnega pomena, pa lahko le-ta prispeva tudi k integraciji širšega evropskega prostora. Zato naj manjšine v prihodnosti ne bi več predstavljale ovire v mednarodnih odnosih, temveč naj bi le-te vse bolj utrjevale.

S popisi prebivalstva so večinski narodi, zlasti v razdobjih pred prvo svetovno vojno in v času med obema vojnama, prikrivali dejansko število pripadnikov manjšin na več načinov. Tako marsikje pri popisih prebivalstva manjšin kot nacionalne skupine sploh niso upoštevali, druge pa so spet skušali s različnimi manipulacijami dobiti njihovo čim nižje število na čim bolj okrnjenem teritoriju. Marsikje so tudi uvajali "nove" statistične kategorije, katere z definicijo naroda in narodnosti nimajo nobene zveze in so služile le kot politični instrument za prikrivanje dejanskega števila, dejanskega prostora poselitve in dejanske prisotnosti posameznih narodov. Tako so na primer dejansko število pripadnikov posameznih narodov v bivši Jugoslaviji prikrivali z uvajanjem kategorije "Jugoslovan", na Madžarskem so dejansko število Slovencev prikrivali z uvajanjem kategorije "Vend", na avstrijskem Koroškem in štajerskem pa dejansko število Slovencev prikrivajo že od nacistične dobe naprej s kategorijo "Windisch". Primerjava statističnih podatkov take narave zelo hitro razkrije politična ozadja in tendence takega načina popisovanja. Zlasti se to izkaže s primerjavo podatkov med dvema popisoma na mikroravni, ko dobimo vtis, da prebivalstvo menja svojo nacionalno pripadnost od popisa do popisa, podobno kot človek srajco.

Pri uporabi in interpretaciji statističnih podatkov o nacionalni strukturi prebivalstva smo geografi polagali premalo pozornosti njihovi kritični analizi, in smo le-te pogosto uporabljali kot "zanesljive" za prikazovanje nacionalne strukture posameznih geografskih enot in to tako v atlasih, kakor tudi v priročnikih in učbenikih.

3. Posebnost spreminjanja nacionalne strukture prebivalstva na območju alpsko-jadransko-panonskega prostora

Spreminjanje nacionalne strukture prebivalstva in njena današnja podoba tega prostora sta odraz cele vrste ekonomskih in političnih dejavnikov, gledanih skozi čas in prostor. Tako smo lahko do prve svetovne vojne delili narode na tiste, ki so asimilirali in na tiste, ki so bili pod pritiskom asimilacije. Gotovo je, da je bila do prve svetovne vojne asimilaciji podvržena večina manjših narodov (kot na primer Slovenci) in to tako na obrobni, kakor tudi na centralnih območjih, zato se njihovo število ni povečevalo enako, kakor število večjih narodov (Madžarov, Italijanov, Avstrijcev). Izjemo so v teh procesih predstavljala nekatera robna, periferna območja tedanjih držav, kjer so bili do določene mere asimilaciji podvrženi tudi nekateri večinski narodi.

Iz celotnega ozemlja nekdanje Avstro-Ogrske se je do prve svetovne vojne intenzivno izseljevalo prebivalstvo vseh narodov, v glavnem v prekomorske dežele. Učinki tega izseljevanja so bili za prirodni prirastek in rast skupnega števila prebivalstva mnogo bolj negativni pri manjših, kakor pri večjih narodih.

Pravi prevrat v spremembah nacionalne strukture in s tem v zvezi tudi v obliko-

vanju celotnega kompleksa prostorskih struktur srednjeevropskega prostora pa je pomenil nastanek nacionalnih držav po prvi svetovni vojni, ko vsi deli posameznih narodov niso bili vključeni v svoje matične države in so kot manjšine ostali v sosednjih državah. Ker so večinski narodi vodili v državne meje zaprto nacionalno ekonomijo, so obmejna območja prepustili njihovi nerazvitosti, kar je pogojevalo hitro nazadovanje skupnega števila prebivalstva obmejnih območij. Ob teh procesih sta, zaradi hitrega odseljevanja manjšinskega prebivalstva in doseljevanja večinskega ter zaradi statistične in dejanske asimilacije manjšin, delež in število pripadnikov manjšin povsod upadala hitreje kot število in delež pripadnikov večinskih narodov.

Sama druga svetovna vojna in prva leta po njej v srednjeevropskem prostoru sicer niso prinesla takih sprememb političnih meja kot prva svetovna vojna (z izjemo današnje Slovenije, kjer se je tedanja jugoslovansko-italijanska meja pomaknila močno proti zahodu). Tudi v nacionalni strukturi prebivalstva tega prostora je prišlo le do tistih sprememb, ki so posledica uveljavljanja in propada fašizma in nacizma. Tako je prišlo do sprememb v nacionalni strukturi prebivalstva v glavnem le na tistih območjih, ki so bila pred drugo svetovno vojno poseljena z Nemci ter na zahodnem delu slovenskega etničnega ozemlja, kjer je prišlo do sprememb državnih meja. Tako je bila po drugi svetovni vojni izseljena večina Nemcev iz nekdanjih socialističnih držav, podobno usodo pa so doživeli tudi Nemci v Sloveniji, od koder so se začeli izseljevati že med drugo svetovno vojno. Tako je nemška manjšina skoraj povsem izginila iz Slovenije, še zlasti iz štajerskih mest in Apaške doline.

Do velikih sprememb v nacionalni strukturi prebivalstva je zaradi odseljevanja Italijanov in na račun doseljevanja Slovencev, Hrvatov ter narodov iz drugih delov nekdanje Jugoslavije, prišlo po drugi svetovni vojni tudi na območju Istre, Reke in Kvarnerskih otokov. Te selitve lahko pripišemo dvema faktorjema: težnji Italijanov po izseljevanju iz teh območij iz nacionalnih razlogov in, v še večji meri spremembi družbeno-političnega sistema.

Do velikih sprememb v nacionalni strukturi prebivalstva je prišlo tudi v Kanalski dolini, od koder se je med drugo vojno po dogovoru med Hitlerjem in Mussolinijem, podobno kot iz Kočevskega, izselila velika večina Nemcev. Ker je močno upadlo tudi število Slovencev, se je nacionalna struktura spremenila močno v korist italijanskega in furlanskega prebivalstva.

Medtem, ko so bili do začetka šestdesetih let vzroki za procese spreminjanja nacionalne strukture prebivalstva enaki za ves alpsko-jadransko-panonski prostor, pa so se v začetku šestdesetih let pričele pojavljati razlike med panonskim ter alpsko-jadranskim delom srednjeevropskega prostora. Vzrokov za to je več. Eden od glavnih je vsekakor ta, da je v panonskem prostoru ostala meja proti Madžarski zaprta tudi v tem obdobju, pa naj si bo to na območju Avstrije ali pa v Sloveniji in na Hrvaškem. Močno je v tem prostoru zaostajal tudi proces prestrukturiranja agrarne v industrijsko družbo, tako, da so ostala obmejna območja ob zaprti meji

nerazvita, zaradi česar se je prebivalstvo še naprej intenzivno izseljevalo. Zaradi tega je število pripadnikov manjšin vse do zadnjih let močno nazadovalo, zveze med manjšinami in matično državo pa so bile zelo šibke, kar je vplivalo tudi na njihov počasnejši kulturni in jezikovni razvoj.

V alpsko-jadranskem prostoru, kjer je že v šestdesetih letih prišlo do gospodarskega povezovanja med Slovenijo, Avstrijo in Italijo, so se tudi manjšinski problemi začeli hitreje reševati, kakor v panonskem delu srednjeevropskega prostora. Tudi ekonomski razvoj je obmejna območja postopno spreminjal iz manj razvitih ruralnih v urbanizirana in prekomejno povezana območja.

Zaradi tega so manjšine tega prostora dobivale vse bolj vidno vlogo, čeprav ponekod z delnim zaostajanjem v primerjavi z večinskimi narodom. Zaradi prekomejnega sodelovanja obmejnih območij se manjšine tudi trdneje povezujejo z matičnimi narodi v gospodarskem, kulturnem in političnem pogledu. To je tudi eden temeljnih vzrokov, da število pripadnikov nekaterih manjšin ne nazaduje več. Tako je v zadnjem obdobju začelo naraščati število Nemcev na Južnem Tirolskem ter število Italijanov v Sloveniji ter na Hrvaškem, število Slovencev v Avstriji pa je začelo stagnirati. Tudi za Slovence v Italiji, za katere sicer nimamo ustreznih statističnih podatkov, lahko vendarle ugotovimo, da, če se upadanje njihovega števila že ni zaustavilo, se vsaj zaustavlja.

Za večino današnjih obmejnih območij tega prostora je tudi značilno, da so vsa območja, ki so bila pred prvo svetovno vojno še homogena poseljena, postala danes, zaradi doselitve pripadnikov večinskih narodov, narodnostno mešana.

4. Zaključek

Tudi na primeru današnjega državnega teritorija Republike Slovenije in robnih območjih slovenske poselitve, kateri pripadajo obmejna območja sosednjih držav (Italiji, Avstriji in Madžarski), se je nacionalna struktura prebivalstva v obdobju od prve svetovne vojne do danes teritorialno močno spremenila. Še pred prvo svetovno vojno s Slovenci homogena poseljena območja podeželja na obmejnih območjih današnjih sosednjih držav, so se spremenila v narodnostno mešana. Podobno se je spremenila nacionalna struktura tudi na nekoč z Madžari sklenjeno in homogeno poseljenih obmejnih območjih v Prekmurju. V vseh, nekdanj z večino italijanskega prebivalstva poseljenih obalnih mestih na Koprskem, pa danes v glavnem prevladujejo Slovenci. Italijani so tod prisotni le kot manjšina, sorazmerno visok pa je tudi delež doseljenih iz drugih območij nekdanje Jugoslavije. Nekdanj z Nemci sklenjeno poseljeno podeželje na Kočevskem in ob današnji slovensko-avstrijski meji na Apaški ravnini, pa je svojo nacionalno strukturo spremenilo že pred koncem druge svetovne vojne ali takoj po njej, ko so se namesto odseljenih Nemcev na ta območja naselili v glavnem Slovenci.

Nacionalna struktura prebivalstva na današnjem ozemlju poselitve Slovencev se je skozi vse XX. stoletje spreminjala tudi zaradi sprememb pripadnosti ter politične, gospodarske in kulturne odvisnosti Slovenije. Tako je do prve svetovne vojne, ko je večina slovenskega poselitvenega prostora pripadla Avstro-Ogrski, znašal delež nemškogovorečega prebivalstva (doseljenega in asimiliranega) okrog 10 %. Ko je po prvi svetovni vojni večina slovenskega etničnega ozemlja pripadla tedanji Jugoslaviji, je nemško govoreče prebivalstvo zamenjalo doseljeno prebivalstvo iz drugih delov tedanje Jugoslavije. Ta proces doseljevanja prebivalstva iz drugih območij bivše Jugoslavije je bil intenziven zlasti po drugi svetovni vojni, tako da je njihov delež po letu 1990 že presegel 12 % skupnega števila prebivalstva Slovenije. Prav v spremembah nacionalne strukture prebivalstva na območju poselitve Slovencev se zrcalijo vsi že naštetih dejavniki družbeno-ekonomske in politične narave, katere smo že predhodno obravnavali.

Danes, ko lahko v alpsko-jadransko-panonskem prostoru govorimo o vse manjših težnjah po spreminjanju državnih meja, smo lahko tudi priča vztrajnemu, toda nekoliko prepočasnemu reševanju manjšinskih problemov po mirni poti. Razlike znotraj alpsko-jadranskega prostora na eni in panonskega prostora na drugi strani so le v tem, da zaradi posledic zaprte meje do devetdesetih let, gospodarske nerazvitosti in slabe prekomejne povezanosti med manjšinami in matičnimi narodi, število pripadnikov manjšin v panonskem prostoru še vedno močno nazaduje.

Alpsko-jadransko-panonski prostor se od ostalih delov Vzhodne in Jugovzhodne Evrope, zlasti pa od Balkana loči po tem, da se s priznavanjem meja in potreb po reševanju manjšinskih problemov, intenzivno vključuje v tokove evropske integracije. Za razliko od tega prostora pa na Balkanu rešujejo mejne probleme pa tudi položaj manjšin z etničnim čiščenjem, kar vodi k nasilnim spremembam nacionalne strukture prebivalstva.

SPREMINJANJE MEJA NA OZEMLJU REPUBLIKE SLOVENIJE

Vsebina: dr. V. KLEMENČIČ
Karta: ZMAGO DROLE
LJUBLJANA, junij 1993

LEGENDA:

- državne meje
- meje med avstrijskim in ogrskim delom Monarhije pred I. 1914
- notranje administrativne meje

- območja pod nemško okupacijo
- območja pod italijansko okupacijo
- območja pod madžarsko okupacijo

pred 1918

1918 - 1941

1941 - 1943

1943 - 1945

1945 - 1991

po 25. juniju 1991

SPREMINJANJE DRŽAVNIH MEJA V PROSTORU DANAŠNJE SKUPNOSTI "ALPE - JADRAN"

Merilo: 0 50 100 200 km

Vsebina: dr. V. KLEMENČIČ
Karta: Z. DROLE
LJUBLJANA, maj 1993

Legenda:

- državna meja
- - - meja med avstrijskim in ogrskim delom Monarhije
- meje dežel, regij ali županij
- glavna mesta držav
- današnje območje skupnosti "Alpe - Jadran"

pred letom 1818

1918 - 1945

1945 - 1991

po 1. januarju 1993

SKUPINE PREBIVALSTVA GLEDE NA RAZLIČNOST OKOLJA BIVANJA (na primeru SLOVENIJE).

LEGENDA:

- avtohtono slovensko prebivalstvo, ki že stoletja poseljuje sedanji državni teritorij Republike Slovenije
- avtohtono slovensko prebivalstvo, ki kot narodna manjšina poseljuje obmejna območja sosednje Italije, Avstrije in Madžarske
- avtohtono italijansko in madžarsko prebivalstvo, ki kot narodna manjšina poseljuje nekatera obmejna območja Republike Slovenije
- alohtono slovensko prebivalstvo, ki se je začasno izselilo v druge (v glavnem evropske) države.
- alohtono slovensko prebivalstvo, ki se je za stalno izselilo v druge (v glavnem izvenevropske) države.

Vsebina: dr. V. KLEMENČIČ
 Risal: Z. DROLE
 LJUBLJANA, sept. 1993

DELEŽ SLOVENCEV (v %) PO KATASTRSKIH OBČINAH R. SLOVENIJE L. 1981

